

Гандзюк О. М.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

СПЕЦИФІКА ЗАСОБІВ НЕВЕРБАЛЬНОГО СПІЛКУВАННЯ В РОМАНІ ПАВЛА ЗАГРЕБЕЛЬНОГО «СМЕРТЬ У КИЄВІ»

Анотація. У статті йдеться про засоби невербального спілкування, використані в романі Павла Загребельного «Смерть у Києві». Названо імена вчених, які вивчають проблему невербальних знаків. Пояснено, що явище невербального спілкування становить предмет обговорень, дискусій і досліджень. Зокрема підкреслено, що про цей феномен ідеться в підручниках Ф. Бацевича «Основи комунікативної лінгвістики» та «Вступ до лінгвістичної прагматики». Види невербального спілкування з їхніми характеристиками представлені у праці С. Шевчук та І. Клименко «Українська мова за професійним спрямуванням». Це явище є предметом зацікавлень й інших лінгвістів. Пояснено поняття невербальної комунікації. Підкреслено, що невербальною комунікацією прийнято називати тлумачення людьми інформації, що «передається за допомогою невербальних кодів: зовнішність та її оформлення, міміка, жести, рухи тіла, звукове оформлення мовлення, оточення, матеріальні предмети, що мають символічне значення тощо». Наголошено на тому, що явище невербального спілкування є предметом обговорень, дискусій і досліджень. Невербальна комунікація може бути також репрезентована виразом «невербальна поведінка». Підкреслено частоту вживання невербальних знаків. Проаналізовано невербальні засоби спілкування у структурі роману. Пояснено, що погляд – важливий кінетичний засіб. Він дозволяє точно відтворити стан персонажа. Погляд показує, людина каже правду чи обманює. Уміння декодувати погляд співрозмовника допомагає зрозуміти поведінку персонажа. Зроблено висновки про найбільш і найменш поширені види засобів невербального спілкування у тексті цього твору. Говориться про те, що в романі найширше представлено такі групи засобів невербального спілкування, як кінетика, тактика і проксемика. Естра-лінгвістика представлена тільки у формі сміху. Серед кінетичних засобів найменше вживано серед невербальних одиниць у романі є міміка. Рекомендовано дослідження засобів невербального спілкування продовжити в інших історичних творах Павла Загребельного.

Ключові слова: комунікація, інформація, невербальна комунікація, немовні знаки, групи невербальних засобів.

Постановка проблеми. Невербальною комунікацією прийнято називати тлумачення людьми інформації, що «передається за допомогою невербальних кодів: зовнішність та її оформлення, міміка, жести, рухи тіла, звукове оформлення мовлення, оточення, матеріальні предмети, що мають символічне значення тощо» [5, с. 289]. Існує також слушна думка про те, що невербальні засоби спілкування становлять собою таку систему немовних знаків, які уможливають обмін інформацією між людьми [4, с. 157]. Коли йдеться про невербальну комунікацію, можливе також вживання терміна «невербальна поведін-

ка». У цей зміст вносять поняття значення поведінки індивіда, який передає певну інформацію поза стосунком до того факту, усвідомлюється це індивідом чи ні [6, с. 3]. Доведено, що, вдаючись до слів, передають лише 7% інформації, звуковими засобами – 38%, а через міміку, жести й пози – 55% [4, с. 157]. Між вербальними та невербальними одиницями спілкування існує така відмінність: слова мовця дозволяють співрозмовникові отримати інформацію в «чистому» вигляді, а вживання невербальних знаків показує ставлення до партнера [4, с. 157].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Явище невербального спілкування є предметом обговорень, дискусій і досліджень. Зокрема, про цей феномен ідеться в підручниках Ф. Бацевича «Основи комунікативної лінгвістики» [1] та «Вступ до лінгвістичної прагматики» [2]. Види невербального спілкування представлені у праці С. Шевчук та І. Клименко «Українська мова за професійним спрямуванням» [4]. До виявів засобів невербального спілкування звертається лінгвіст О. Гандзюк [3].

Мета статті полягає в детальному аналізі невербальних засобів спілкування, ужитих у романі Павла Загребельного «Смерть у Києві».

Виклад основного матеріалу. Для характеристики засобів невербального спілкування ми використали роман Павла Загребельного «Смерть у Києві» (Твори в шести томах. Т. 3. Київ: Дніпро, 1980. С. 7–679).

Проаналізувавши мову роману, виявили такі невербальні засоби, як:

– **тактика:** 1) **поцілунок:** як вияв жаги: Він [Дуліб] **поцілував її розпачливо і задихнувся від того поцілунку** (с. 343); доказ дружби: Дуліб розбудив Стварника, **поцілувався з ним навперехрест** (с. 326); прояв пошани: – Дозволь, **поцілую тобі руку, дівчино?** – сказав і, не очікуючи згоди, доторкнувся губами до ласкавої чистої шкіри (с. 285); демонстрація покорі: <...> і вже коли вони всі [князі] **цілували хрест Ізяславові, то підуть тепер за ним повсюди і не відступляться від нього, бо душею не можна гратися <...>** (с. 248); <...> і Гліб вимушений був вийти з Городка, вклонитися Ізяславу, **цілувати хреста поневолі** (с. 240); свідчення подяки: Ізяслав при всіх обійняв і **поцілував Ростислава за такі благочестиві слова** (с. 255); вияв доброго ставлення: Але Ольга сама **цмокнула Манюню в щоку, не давши своїй руці, а кожен з чоловіків з жалем подумав, чому він не опинився на місці княжни і чом йому не судилося доторкнутися губами до отой ніжної щічки** (с. 173); прояв служіння комусь: і вже коли вони всі [князі] **цілували хрест Ізяславові, то підуть гратися <...> тепер за ним повсюди і не відступляться від нього, бо душею не можна** (с. 248); 2) **усмішка:** Ростислав **усміхався на ту мову зверхньо-зневажливо**

(с. 277); <...> і той на півусміх ледь розсував золотисті вуса, злагіднював суворі кільця войовничої бороди, була в ньому радість від зустрічі з такими вельможними гостями і водночас вичитувалася легка засоромленість за оту неувважність юрмовища <...> (с. 201); Силька всміхнувся з почуттям переваги над цим занадто прямодушним хлопцем, який перевищував його літами, але не розумом (с. 167); <...> а Ростислав знову зверхньо всміхнувся на батькове простацтво <...> (с. 101); Ростислав усміхнувся зневажливо (с. 102); <...> Ростислав, якому не вельми смакувала така, на його гадку, занадто простацька похвальба, не подав голосу, прикривши срібним кубком зневажливу посмішку (с. 118); <...> Ростислав трохи розворушився і зігнав з лиця кислий усміх (с. 120); – Бо звук більше писати, – дошкульно всміхнувся Ростислав, – філософом любо йому зватися (с. 76); Дружини стояли на протилежних берегах Трубежа і дивилися одна на одну з деякою усмішкою цікавості й жаху від думки, що муситимуть битися брат з братом (с. 361); 3) динамічні дотики: Послав слуг [Петрило], аби мерці прибрали вбитих, занесли в двір до Войтишича, сам побіг до старого воеводи, плакав, каявся, бив себе в груди, рвав на собі волосся (с. 412); – Дай допоможи тобі, – сказав тихо Дуліб і в темряві наосліп помандрував до її руки, і вперше пережив удар першого доторку до її тіла. Ойка не випустила свого начиння, і вийшло так, що Дуліб просто тримав її за руку, та й годі; безглузде становище, яке стало ще безглуздішим, коли дівчина вдала, ніби не впізнала його і навіть злякалася (с. 339); Стварник приходив, гладив шовковисту бороду, пропускав її поміж пальцями <...> (с. 315); Якийсь п'ятий ієрей, здається, з печерської братії, зваблений гордим виглядом Ростиславом, причалапав, вмочаючи в чашу з вином бороду, вхопився, щоб не впасти, за Дулібове плече, розвів жалі <...> (с. 277); Він [Дуліб] підійшов до дівчини, взяв її за руку (с. 285); Дуліб підійшов до нього [хлопця], легко повернувшись, повів до його повалуші (с. 286); Вона [Ойка] жартома ляснула його [хлопця] рукою по щоці, крутнулася, побігла кудись знову вдовж вулиці, зникла не знати як і де (с. 264); <...> вдавав розгубленість, яка дуже йому личила, Берладник, гарно вклоняючись Ользі й підтримуючи її за руки <...> (с. 204); – Уподобав тебе, – ляпнув Іваницю по плечу Петрило <...> (с. 380); Іваниця поправив на дівчині біле корзно, доторкнувшись пальцем до ніжної Ойчиної шиї, відсмикнув руку, ніби опікся (с. 44); – Чернець? – Микита почував за вухом. – Монахи не бігають через міст ніколи (с. 49); 4) обійми: як вияв приязні: Обіймалися з Вячеславом хрест-на-хрест, цілувалися довго, старанно, з смаком, мізинцями змахували зрадливі сльози, що так і рвалися вискотитися з старечих очей (с. 412); виправдання: А Долгорукий, наче виправдовуючись і перед князями, і перед власними дітьми, і перед осудливими поглядами ієреїв, пригорнув рукою до себе Дуліба <...> (с. 382); гостинності: Долгорукий пішов назустріч старому бояринові, той здався розкрилив для обіймів руки <...> (с. 383); вдячності: – Дай поцілю тебе! – крикнула зраділо Оляндра і обійняла Долгорукого за шию (с. 387); заспокоєння: Дуліб хотів обняти його [Іваницю] для заспокоєння, але збагнув, що то було б святотатством: тими самими руками, якими обіймав Ойку, пробувати втішати товариша (с. 344); жаги: <...> мовив князь Юрій і обійняв дівчину за стан, напівжартома, грайливо і водночас достатньо міцно, щоб відчувати рукою її могутнє тіло, а вона мала б відчувати невимовне пожадання в кожному пальцеві князевому (с. 178); спокути:

<...> вклякнув [Дуліб] коло ніг Маріїних, обхопив їх руками, припав обличчям до жіночих колін, готовий на все: на гнів, зневагу, кару, відразу (с. 67);

– екстралінгвістика: сміх: Перший засміявся Ізяслав, тоді зареготали бояри, пустили смішки ієреї, захихотіли лакизи й лестивці (с. 329); Кузьма зареготав гучно й охоче (с. 213); <...> і тільки найтохмуріша душа не заяскріла від того щирого, дзвінкого, майже дитячого сміху, і хто б то там згадував про суворе, мало не чернецьке правило: «Непристойно голосно сміятися, показувати зуби, як хижий звір» (с. 205);

– проксеміка: 1) дистанція: Та коли карликів було випущено з кліток, вони за звичаєм вчепилися один у одного, гидко закубилися мало не під ногами в Долгорукого, Юрій гидливо відступився од них <...> (с. 400); Петрило вдень метушився, сповнюючи волю Долгорукого, хоч і уникав занадто часто попадатися йому на очі <...> (с. 402); <...> Оляндра посунула на нього [Петрила] грудьми, засміялася <...> (с. 380); Ойка наблизилася до нього [Дуліба] на відстань досить небезпечну, але трималася лише стільки, щоб устигнути вимовити: «Йди за мною» (с. 342); Князь Володимир зблід, Мстислав Ізяслович щось говорив йому гнівно, Войтишич стиха кляв, чотири Миколи тулилися до Войтишича і до Рагуїла, тисяцького князя Володмира <...> (с. 275); Оляндраловко відхитнулася вбік <...> (с. 392); <...> жінка витковизмійнилася, висвітлила темний куток (с. 392); – Хоч і бояриня, а поїдеш зі мною. – Петрило насунувся на жінку темно й невідступно (с. 393); Юрій відвернув коня, поминаючи Оляндру, але вона не відставала, бігла за вершинами, плуталася в роззиматованій сорочці, безсоромно світила наготю, кричала зухвало <...> (с. 371); Вацьо хотів одігнати її [Оляндру] бодай вбік, але вона не дала, закричала на нього <...> (с. 371); Іваниці ще й не вірилося, підійшов ближче, став позад жінки, вона відчула його присутність, обернулася до нього всім тілом; тверда круглість тіла відчувалася під сорочкою-тісною так, ніби Іваниця доторкнувся до жінки <...> (с. 379); Голосом тим мовби вдарила Долгорукого в груди. Він похитнувся, наставив на тих двох руки з розчепіреними пальцями, ніби відганяв від себе лихе видиво, почав задкувати, потім важко повернувся й, пригорблений, постарілий, знищений, посував з темного переходу (с. 181); Дуліб відіпхнув сп'янілого отця, той, заточуючись більше, ніж личило б, посував кудись у другий кінець гридниці (с. 277); 2) просторове розміщення співрозмовників: за статусом: <...> за столи всідалися довго, в розклекотаному веселому гомоні, в перемовлянні з князем Юрієм, влаштовувалися, як велося тут десять і сто літ тому: незначних спихано до дверей, коло князя по праву руку сини та особливо цінні люди, по ліву руку – служителі бога, ліпші люди суздальські та київські <...> (с. 383); Сіли за столи, боярин Кисличка по праву руку від Долгорукого, Манюня ліворуч од великого князя, між Дулібом і князем Андрієм була бояриня, мовчазна й зняжковіла від таких високих гостей (с. 174); як прояв особливої милості: Дуліб опинився за столом поруч з Ростиславом. Їх Долгорукий посадовив разом, ніби для того, щоб показати всім двох найцінніших для нього людей, завдяки яким, як вважав, здобуто Київ (с. 383); для організації захисту: Петрило їде повільно, два його прислугувачі тримаються позаду, мовби прикриваючи свого пана від несподіваного нападу <...>

(с. 391); для нападу: Дуліб мерцій вискочив з-під теплого хутра, встиг саме вчасно, бо ті двоє вже **стояли один проти одного найжачені й загрозливі, готові взятися за мечі** (с. 188); А Ростислава **вмить оточили Ізяслові отроки з оголеними мечами** і мовчки показали, щоб вертався до човна (с. 330); для спинення руху: – **Не привітався, лікарю, – запобігливо промовив Петрило, наміряючись перепинити дорогу Дулібові** (с. 270); Петрило підскачав до Іваниці, **затулив йому рота долонею** (с. 265);

– **кінетика**: 1) **поза**: як вияв покори: **Ростислав урочи-сто схилив голову й тримав її так час, саме достатній для того, щоб Ізяславове серце вдовольнилося покорю** <...> (с. 254); запобігання: **Петрило зігнувся мало не вдвоє, блиснув на Юрія вже й не перлистими, як на всіх, хто нижче, а по-собачому гострими очима** <...> (с. 381); – **А ви ж ненадовго? Ненадовго?** – поквалітивно поспитав боярин, виходячи назустріч Долгорукому і **переламуючи в поклоні свою високу, суху, як палик, постать** (с. 170); <...> поспитав боярин, виходячи назустріч Долгорукому і **переламуючи в поклоні свою високу, суху, як палик, постать** (с. 170); Однак стояв Ізяслав, і вклонявся Ростислав (с. 253); невдоволення: **Всі випили, Оляндра ж від нестримних веселощів ударилася в смуток, захлипала, намірялася досить виразно сховати своє обличчя на грудях Долгорукого, той повів плечем** (с. 387); – **То й що?** – тупнула ніжкою княжна (с. 388); доказ непокори: **Дідуган став перед Долгоруком і дивився на нього мовчки, не схилив голови, не вклонявся, і ніхто з його селищан не вклонився** (с. 160); демонстрування поваги: **Це стало особливо помітно, коли чоловік, завбачивши, що наближається до нього Долгорукий з сином, донькою і дружиною, підвівся з свого стільчика і пішов назустріч великому князеві** (с. 201); прояв шаноби: **Петрило вичовгав з-позад боярства, шанобливо вклонився великому князеві, очі в нього блищали по-собачому, з них зникла утопленницька перлистість, яку виказував усім, кого вважав нижчим за себе** (с. 357); 2) **жести**: зображувальні жести: – <...> **А колись і я теж – ого!** – Войтишич **розкинув руки, мовби наміряючись обійняти цілий світ** (с. 36); вказівні жести: – **Що це?** – **показав на накілля рукою князь, звертаючись до кучки, який не відставав від Долгорукого впродовж ловів** (с. 193); **Ростислав знову мовчки показав стяговикові, щоб без про гайки підняв над шатром стяг з суздальським левом** <...> (с. 329); – **Маю гінців від самого Ізяслава, – показав Юрій на Дуліба й сонного ще Іваницю** <...> (с. 98); **І повів рукою широко, охоплюючи всіх, хто був за столом, так що й Ізяслав не стримався, простежив за рукою Ростиславою, на кого вона вказувала, однак то були все вірні люди** <...> (с. 330); **жести-символи**: Ізяслав **перехрестився** (с. 250); Ізяслав **перехрестився, перехрестилися його брати князі, прехрестилися воєводи, перехрестилися дружинники** (с. 80); – **Князеньку!** – **склав ніби до молитви долоні боярин** <...> (с. 183); Долгорукий **лягнув у долоні, отроки кинулися зсовувати столи, носити припаси, готувати учту** (с. 172); Дуліб **торкнув коня, змахнув Петрові на прощання рукавицею** (с. 310); – **Земля пухом!** – **підняв Юрій свою чашу, – випиймо за упокій душ воїнів наших полеглих** (с. 387); **емоційні жести**: **Князь Андрій, коли проїздив повз Дуліба, змахнув йому трипалою червоною рукавицею з добрودушністю, не жданою для нього, надто ж коли згадати обіцянку прибити лікаря до брами й розстріляти власноручно з найтугішого в Суздалі лука** (с. 129)

<...> **князь Андрій лукаво посварився пальцем** <...> (с. 173); **Кузьма довго сопів мовчки, вертів страхітливо білками, нарешті байдуже махнув рукою** <...> (с. 225); – **Живеш, князю, – потираючи з холоду руки, змикнув Долгорукий** (с. 220); – **Господь з тобою!** – **злякано замахав на Войтишича князь Вячеслав. – Насильств не допущу ніколи!** (с. 413); **Першою порушила мовчанку княжна Ольга. Вихилившись з сідла назустріч Іванові Берладнику, кинувши повід, забувши про все на світі, вона заляпала своїми білими рукавичками, закричала в неприхованому збудженні** <...> (с. 202); **Втупившись у стільницю [Кузьма], сидів набурмосений, вісупате обличчя поїнялося йому мідяно-червоною барвою, дихав важко, тоді трахнув зненацька своїми кулаками по столу, однак голосу з нього не видобулося** (с. 227); **імперативні (наказові) жести**: заклик до виконання наказу: **Князеві літав під вусами сміх, хотілося співати, і він вже був подав знак своєму вірному Вацьо** <...> (с. 384); **Вацьо і собі підскачав, махнув руками до своїх, і вони дружно проспівали** <...> (с. 155); – **Тільки одягатися, снідати і гайда до князя Івана, – майже весело промовив князь Юрій, помахом руки випроваджуючи синів з тісної баньки** <...> (с. 100); **Тоді князь махнув рукою, відвертаючи дружину, і погнав коня від своєї невдачі, від ганьби, а може, від поразки** (с. 361); – **Киш!** – **перелякано наставив на неї [Оляндру] руки Петрило** <...> (с. 380); **жести-декодвання**: **Петро махнув своєю короткою рукою, мовби показуючи Ізяславові, серед яких дурнів доводиться йому стояти** (с. 358); **Іваниця враз штовхнув злегка свого товариша в спину, показуючи тому, щоб далі блукав по Києву без нього** <...> (с. 379); 3) **міміка**: – **Ну, – скривився Ростислав. – При рабові пробуєш докоряти князеві?** (с. 306); – **Ну?** – **скинув брови, вдаючи цікавість і наляканість Ростислав** (с. 306); – **І маємо нидіти в сьому бруді?** – **гидливо скривився Ростислав** (с. 105); 4) **хода**: **Сторожа поволі обходить вулиці, площі** <...> (с. 391); **Кричко з Іваницею теж блукали по торгових і поміж дворами** <...> (с. 378); **Вона [Ойка] крутнулася, виврала руку, прошигнула до хижі, поставила те, що принесла, відразу вийшла** (с. 340); **Дівчина метнулася по хижі, зазирнула до посуду, в якому приносила їжу, помітила, що там усе неторкане з учорашнього дня** (с. 345); **Прив'язав коня до воріт [вершник] на вулиці і пішов через двір, почовгуючи ногами, ніби розгрібав сніг** <...> (с. 323); **Всунувся до гридниці, тягнучи ноги почовгом, мов розгрібав ними сніг, дебелий Петрило** <...> (с. 265); **Петрило почовгав трохи по гридниці, вийшов на світло, придивився до Іваниці** (с. 266); **У гридниці тинялися, обминаючи один одного, Іваниця й Петрило** (с. 269); **Він [Іван] пішов назустріч Долгорукому швидко, гарно, легко, нечутно, з якоюсь неповторною гідністю ніс своє неповторне тіло, з гордо піднятою головою** <...> (с. 201); <...> **дивилися, як підходить княжа дружина і як пишно, в маєстатичній повільності виступає їй назустріч князь Іван** (с. 202); **Іваниця, бурмочучи собі щось під ніс, поплентав за Дулібом** <...> (с. 155); **Так почовгом добрався [Ярослав] до намальованої на стіні величезної дволезової сокири** <...> (с. 127); 5) **погляд**: як вияв занепокоєння: **Дуліб занепокоєно глянув на Долгорукого** (с. 388); **переляку**: **Князь Борис глянув на брата злякано й осудливо водночас** (с. 389); **Іваниця сів, злякано втупився в Дуліба** (с. 282); **поєднання ознак**: **При світлому волоссі й бороді цілком несподіваними видавалися його [Івана] великі чорні очі, які вражали розумом, насмішкую-**

містю, відвагою і щирістю, – все це вчитувалося, щойно ти зазірав у ці очі, при першій зустрічі, з одного лиш погляду (с. 201); ніжності: – *Купатися?* – вона [Ольга] дивилася тепер у великі чорні Берладникові очі своїми сірими, *добрими, ніжними очима* (с. 204); підозри: *Тут він [Кузьма] прикусив язика, з підозрою поглянув на Іваницю* (с. 213); байдужості: *Кузьма байдуже зиркнув на нього [сина Долгорукого]* <...> (с. 228); пильності: <...> *князь Андрій пожбурих свого лука, всівся за стіл навпроти Дуліба, підпер щоки кулаками, вступився в лікаря своїми великими очима, в яких нуртував гнів* <...> (с. 104).

Висновки. У романі широко представлено такі групи засобів невербального спілкування, як кінетика, таксика і проксемика. Найважливішим кінетичним невербальним засобом є погляд. Адже його декодування допомагає зрозуміти душевний стан персонажа, його правдивість, навіть прочитати думки особи. Екстралінгвістика представлена лиш у вигляді сміху. Серед кінетичних засобів найменше вживаною серед невербальних одиниць у романі є міміка. Дослідження засобів невербального спілкування варто продовжити в інших історичних творах Павла Загребельного.

Література:

1. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2004. 344 с.
2. Бацевич Ф. Вступ до лінгвістичної прагматики : підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2011. 304 с.
3. Гандзюк О. Невербальні маркери у творах Степана Васильченка. *Типологія та функції мовних одиниць* : науковий журнал. Луцьк : Східноєвропейський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. № 1. С. 39–46.
4. Шевчук С., Клименко І. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ : Алерта, 2012. 696 с.
5. Яшенкова О. Основи мовної комунікації : навчальний посібник. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 312 с.
6. Riggio R. Applications of Nonverbal Communications. Mahwah ; New Jersey ; London : Lawrence Erlbaum Associates Publishers, 2005. 310 p.

Handziuk O. Specificity of means of non-verbal communication in the novel by Pavel Zagrebelsky "Death in Kiev"

Summary. The article deals with means of non-verbal communication, used in the novel by Pavel Zagrebelsky "Death in Kiev". The names of scientists involved in the problem of non-verbal signs are given in this article. The phenomenon of non-verbal communication is the subject of discussions and research. In particular, this phenomenon is mentioned in the textbooks by F. Batsevich "Fundamentals of communicative linguistics" and "Introduction to linguistic pragmatics". Types of nonverbal communication are presented in the work of S. Shevchuk and I. Klymenko "Ukrainian language for professional orientation". This phenomenon is also studied by other linguists. Explains the concept of non-verbal communication. Non-verbal communication is commonly known as "information transmitted by non-verbal communication": appearance and design, facial expressions, gestures, body movements, sound recording, surroundings, material objects of a symbolic significance, etc. are underlined. In the case of nonverbal communication, the term "non-verbal behavior" may also be used. Frequency of use of non-verbal signs is emphasized the phenomenon of non-verbal communication is the subject of discussion, debate and research is noted. Non verbal means of communication in the structure of the novel are analyzed. The look is an important kinetic remedy are showed. It allows you to accurately reproduce the status of a character. A view shows a person telling the truth or deceiving. The ability to decode the interlocutor's view helps to understand the character's behavior. The conclusions about the most and the least common types of non-verbal means of communication in the test of this work are made. In the novel very widely represented such groups of means of non-verbal communication, as kinetics, taxicks and proksemiks are revealed. Extralinguistics is presented only as a laugh. The facial expressions be long to those kinetic means what are not very of ten use in this novel. Research of means of non-verbal communications should be continued in other historical works of Pavel Zagrebelsky is recommended.

Key words: communication, information, non-verbal communication, non-verbal signs, groups of non-verbal means.